

УДК 005.582:339.564:334.716
DOI: 10.31891/2307-5740-2021-296-4-33

СВИДРУК І. І.
ORCID ID: 0000-0002-3099-6449
e-mail: irena_svidruk@ukr.net
ТУРЯНСЬКИЙ Ю. І.
ORCID ID: 0000-0002-4892-0653
e-mail: yurtur@gmail.com

Львівський торговельно-економічний університет

ІНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Статтю присвячено дослідженню існуючих та окресленню перспективних напрямів удосконалення інституційного регулювання експортної діяльності промислових підприємств України. Основною ціллю інституційного механізму регулювання ЗЕД промислових підприємств визначено створення умов зростання її ефективності, основними інструментами – тарифне та нетарифне регулювання, фінансову підтримку та інформаційне забезпечення. Засвідчено скорочення у 2020 р. зовнішньоторговельного обороту і погіршення балансу, однак виявлено зростання експортної активності щодо окремих країн. Зауважено, що в рамках Угоди про асоціацію з ЄС відбувається поступове скасування мит, однак невирішеними залишається питання нетарифного регулювання. Для підвищення ефективності інституційного регулювання ЗЕД пропонується активізувати законодавчу діяльність щодо гармонізації з ЄС технічних стандартів, митної сфери, захисту прав інтелектуальної власності. Важливо активізувати інституційні механізми захисту експортноорієнтованих іноземних інвестицій, забезпечити сприятливі макроекономічні умови для фінансування промислових підприємств. Подальшої розбудови потребує надання інформаційної та консультативної підтримки вітчизняним підприємствам-експортерів щодо пошуку ринків збуту. Напрямом подальших досліджень може стати вплив цифрових трансформацій та діджиталізації вітчизняного економічного простору на можливість удосконалення інституційного регулювання ЗЕД українських підприємств.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, інституційні механізми, експортна активність, тарифне регулювання, регуляторні норми.

IRENA SVYDRUK, YURIY TURYANSKYI
Lviv University of Trade and Economics

INSTITUTIONAL REGULATION OF EXPORT ACTIVITIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

The article is devoted to study the existing and outline promising areas for improving the institutional regulation of export activities of industrial enterprises of Ukraine. It is shown that the main purpose of the institutional mechanism of regulation of foreign economic activity of industrial enterprises is to create conditions for increasing its efficiency. The main tools of the institutional mechanism of foreign trade regulation are determined - tariff and non-tariff regulation, financial support through export credit and insurance systems, creation of an effective information support system. Analysis of the effectiveness of institutional regulation has shown significant potential for improvement. Despite the general reduction in foreign trade turnover in 2020 and the deterioration of the balance, the growth of export activity of Ukrainian producers in some countries was revealed. It is noted that under the Association Agreement with the EU there is a gradual abolition of import duties, but the issue of non-tariff regulation remains unresolved. It is shown that the establishment of the Export Promotion Office allowed to systematize the processes of institutional influence on the strategy of development of export-oriented sectors of the economy, analytical and legal support, improved access of domestic industrial enterprises to financing and business infrastructure. At the same time, in order to increase the efficiency of institutional regulation of foreign economic activity of industrial enterprises, it is expedient to intensify legislative activities, in particular on harmonization with EU legislation, standards and practices in such areas as technical barriers, customs, protection of intellectual property rights. Harmonization should be carried out taking into account the potential for export growth, involvement in international value chains and the tasks of export diversification in accordance with the Export Strategy of Ukraine. It is important to intensify institutional mechanisms for the protection of export-oriented foreign investment, to provide favorable macroeconomic conditions for financing industrial enterprises. Such direction of institutional regulation of foreign economic activity needs further development, is the provision of information and consulting support to domestic exporting companies in finding promising markets for products, partners in such markets, advising on how to penetrate foreign markets. The direction of further research may be the impact of digital transformations and digitalization of the domestic economic space on the possibility of improving the institutional regulation of foreign economic activity of Ukrainian enterprises.

Keywords: foreign economic activity, institutional mechanisms, export activity, tariff regulation, regulatory norms.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Тенденції розвитку національної економіки визначаються умовами глобалізації і інтеграції товарних, фінансових, інвестиційних та інших ринків. Все це зумовлює специфіку та особливості зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), яка відіграє вирішальну роль у міжнародних інтеграційних процесах, створенні передумов для нарощування темпів соціально-економічного розвитку держави, окремих галузей та підприємств. ЗЕД є найскладнішою проблемою для товаровиробників в динамічних умовах формування ринкових відносин. Поглиблення інтеграційних процесів у європейське співтовариство загострили питання розвитку та функціонування підприємств в сучасних умовах і потребує формування

ефективного механізму регулювання ЗЕД суб'єктів господарської діяльності на національному та світовому ринках. Інтеграційний поступ зумовлює підвищення технологічного рівня виробничих процесів та раціональне використання виробничо-сировинних ресурсів для активізації експортних операцій промислових підприємств. Отож, сприйняття зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств в якості невід'ємної складової економічної політики України зумовлює актуальність дослідження якості механізмів інституційного регулювання та підтримки експорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання актуальності досліджень формування механізму регулювання ЗЕД промислових підприємств з урахуванням впливу зовнішнього середовища та прагнення забезпечення власної ефективності розглядалися О. Акименко. Автором досліджено методи адміністративного, економічного і правового характеру, періодизацію розвитку українського України у сфері ЗЕД [1] та принципи реалізації організаційно-економічного механізму регулювання ЗЕД [2]. А. Савіцький акцентував увагу на можливостях впливу державних інституцій на здійснення експортоорієнтованого управління вітчизняних промислових підприємств [3]. С. Стахорська висвітила основні методи й інструменти фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання [4]. Т. Рибакіна встановила та обґрунтувала склад методів фінансового регулювання ЗЕД, на основі яких формується система інструментів та важелів регулювання [5]. О. Жигало проаналізував підходи до діагностики факторів впливу на ЗЕД [6]. В. Дьордай та В. Сержанов порівняли методи нетарифного регулювання ЗЕД в різних країнах, які сприяють розвитку світового ринку та захисту прав національних виробників [7]. І. Гонак проаналізував вплив протекціоністської політики та надмірного регулювання ЗЕД на світову та національну економіку [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Попри доволі значну кількість наукових публікацій з проблематики регулювання ЗЕД, надзвичайно мало досліджень стосуються проблеми інституційного впливу на експортну політику вітчизняних промислових підприємств.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження існуючих та визначення перспективних напрямів удосконалення інституційного регулювання експортної діяльності промислових підприємств України.

Виклад основного матеріалу

Механізм інституційного регулювання ЗЕД передбачає систему заходів законодавчого, регулюючого і контролюючого впливу на цей вид діяльності промислових підприємств, спрямованих на захист інтересів вітчизняного підприємництва. Практична реалізація ЗЕД ґрунтується на правових нормах, закріплених у вітчизняних та міжнародних нормативних документах. Система інституційного регулювання ЗЕД промислових підприємств покликана забезпечувати:

- захист їх комерційних інтересів національних економічних інтересів;
- створення рівних умов розвитку підприємництва
- дієву антимонопольну політику у сфері ЗЕД та стимулювання конкуренції.

Інституційний механізм регулювання ЗЕД покликаний створити умови які б передбачали ефективні інструменти стимулювання експортоорієнтованих суб'єктів ЗЕД, тарифне і нетарифне регулювання ЗЕД, адаптоване до вимог ЄС, період адаптації до умов та вимог європейського ринку, фінансову підтримку національних експортерів через системи кредитування та страхування експорту, умови для диверсифікації товарної структури експорту та дієву систему інформаційного забезпечення ЗЕД. Основними інструментами реалізації інституційного регулювання є адміністративні (ліцензування, квотування, вимоги до імпорту і експорту, заборона тощо) та економічні (митні тарифи, субсидії, пільгове кредитування тощо) методи. Враховуючи тенденції світового соціально-економічного простору, нормативно-правове забезпечення механізму інституційного регулювання ЗЕД промислових підприємств охоплює також регулювання науково-технічного співробітництва, стимулюючи прогресивні структурні зміни в економіці та створюючи сприятливі умови для залучення вітчизняного економічного простору до системи світового поділу праці.

Можна виділити наступні рівні регулювання ЗЕД: мікрорівень (підприємства), мезорівень (загальнонаціональні, галузеві та регіональні об'єднання), макрорівень (держави) та мегарівень (міжнародні об'єднання). З позицій регуляторного впливу, на мікрорівні фактично відбувається саморегулювання суб'єктів, яке проявляється шляхом внутрішньокорпоративного управління ЗЕД і укладення зовнішньоекономічних контрактів. Характер і напрями регуляторного впливу на ЗЕД визначаються чисельними чинниками, зокрема, рівнем соціально-економічного розвитку вітчизняної економічної системи та ступенем її інтеграції до світового економічного простору.

В структурі механізму інституційного регулювання ЗЕД виділяють три управлінсько-функціональні підсистеми. Ціллю функціонування економічної підсистеми є регуляторний захист національних економічних інтересів і забезпечення сприятливого конкурентного середовища для суб'єктів ЗЕД. Основними інструментами є комерційний розрахунок, самоокупність, самофінансування, економічна відповідальність, економічне стимулювання, ціноутворення, кредитний супровід, валютний курс, конвертованість валюти тощо. Організаційно-правова підсистема забезпечує регламентацію зв'язків між суб'єктами ЗЕД, інститутами, об'єктами та суб'єктами регулювання, розподіляючи функції та визначаючи порядок господарської і правової

відповідальності. Соціально-психологічна підсистема зосереджена на соціальних чинниках, мобілізації підприємницького потенціалу та людського капіталу.

Стан вітчизняної економіки періоду 2019-2020 рр. характеризуватиметься значними виплатами боргів за позиками, залученими у попередні роки, що вимагає нарощення темпів залучення зовнішнього фінансування. Темпи інституційної лібералізації вітчизняної економіки все ще не дозволяють їй посісти належні позиції в рейтингу зовнішньоекономічних операцій економічно розвинених країн. Згідно з останнім щорічним рейтингом Світового банку [9], Україна у 2020 р. посідала 64 місце серед 190 країн за рівнем зручності ведення бізнесу (71 місце у 2019 р.). Ключове значення для економічного розвитку має впровадження реформ та співпраця з МВФ. Стабільний притік валютних надходжень в країну забезпечує експортна діяльність українських підприємств. Водночас, за показником легкості провадження міжнародної торгівлі Україна займає 119 місце в світі. Такій ситуації сприяє ряд дестимулюючих чинників, зокрема надмірні витрати часу і фінансових ресурсів під час здійснення організацією експортно/імпорتنних операцій, зумовлені великою бюрократизацією вимог чинного законодавства до оформлення документації, проходження митного контролю тощо. Відтак, на інституційному рівні слід переглянути існуючі правила та розробити програму системного оновлення законодавства у сфері міжнародних економічних відносин. Така пропозиція зумовлюється передусім необхідністю скорішого інтегрування вітчизняної економіки у світовий простір, посилення творчої і виробничо-наукової взаємодії суб'єктів діяльності на міждержавному рівні. Отож, необхідність консенсусу між регуляторними органами та суб'єктами економічної діяльності у сфері дерегуляції бізнесу зумовлює пріоритетність пошуку дієвих інструментів якісного оновлення регуляторних норм.

Аналіз ефективності інституційної підтримки експортної діяльності свідчить про наявність значних ресурсів для покращення. Так, зовнішньоторговельний оборот у 2020 р. становив 118,3 млрд. дол. США (зменшення на 10,2% або на 13,5 млрд. дол. США у порівнянні з 2019 р. Сальдо зовнішньоторговельного балансу склалося від'ємним у сумі 4,9 млрд. дол. США (покращення на 5,9 млрд. дол. США у порівнянні з 2019 р.). Водночас, за підсумками 2020 р. експорт товарів по відношенню до 2019 р. скоротився на 862,8 млн. дол. США. Серед регіонів України найбільший негативний внесок у динаміку експорту у 2020 р. спостерігався у Донецькій (-1,4 в.п.), Дніпропетровській (-0,6 в.п.), Запорізькій, Івано-Франківській, Закарпатській (по -0,3 в.п.), та Вінницькій (-0,2 в.п.) областях. Сумарний негативний внесок цих регіонів склав 3,1 в.п., що перевищує загальне скорочення українського експорту (-1,7%). У той же час, за підсумками 2020 р. Полтавська та Кіровоградська області додали найбільшого позитивного внеску до приросту експорту (по 0,4 в.п.).

Основними факторами погіршення експортного потенціалу вітчизняних промислових підприємств у 2020 р. були:

- посилення ролі державного управління, запровадження санітарно-епідеміологічних заходів, часткове обмеження діяльності через розгортання пандемії COVID-19 у світі;
- зниження ділової активності промислових підприємств та скорочення виробництва в усіх країнах, що призвело до глобального зменшення попиту та падіння цін на світових товарних ринках;
- переважно сировинна спрямованість українського експорту та залежність вітчизняних промислових підприємств від зовнішніх ринків збуту, враховуючи існуючу волатильність кон'юнктури світових ринків, що обумовлює залежність надходження валютних ресурсів від зовнішніх цінових коливань;
- торговельна агресія з боку РФ (ембарго та інші обмеження щодо поставок на російський ринок українських товарів, заборона транзиту територією РФ товарів українського походження до третіх країн);
- системні проблеми розвитку ЗЕД, зокрема щодо відшкодування ПДВ, митного та податкового регулювання.

Разом з тим, експорт продукції українських товаровиробників до окремих країн у 2020 р. збільшився (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг зростання та скорочення експорту вітчизняних промислових підприємств у 2020 р.

Зростання експорту		Скорочення експорту	
Країна	Приріст, млн. дол. США	Країна	Скорочення, млн. дол. США
Китай	268,1	ЄС (28 країн)	636,3
Пакистан	88,8	Єгипет	536,8
В'єтнам	81,8	Російська Федерація	227,0
Домініканська Республіка	79,7	Алжир	214,6
Узбекистан	78,9	Білорусь	182,8
Марокко	56,7	Туреччина	157,6
Катар	52,2	Таїланд	120,8
Туніс	44,1	Сербія	91,1
Іран	36,0	Нігерія	86,8
Ємен	34,4	Об'єднані Арабські Емірати	84,5

Джерело: побудовано автором за даними [10]

Угода про асоціацію з ЄС сформувала інституційне середовище для ЗЕД промислових підприємств, яким визначається підприємницький клімат в країні загалом. Важливі наслідки для бізнесу має імплементація принципу прозорості на внутрішньому і зовнішньому ринках, адже промислові підприємства отримують можливість своєчасного отримання інформації, важливої для роботи на зовнішніх ринках. В рамках Угоди ЄС односторонньо скасував 94,7% ввізних мит для України [11]. Натомість з боку нашої держави було прийнято рішення про поступове скасування імпорتنних мит. Станом на 2020 р. скасовано мита для 94,7% груп промислового українського експорту, а довгостроковою метою є скасування Україною та ЄС 99,1% та 98,1% ввізних мит відповідно.

Після зменшення митних бар'єрів, головним фактором обмеження українського експорту залишаться нетарифне регулювання, що включає технічні регламенти, санітарні та фітосанітарні заходи, ліцензійні вимоги тощо. Основні технічні вимоги до промислової експортної продукції визначені у Гармонізованому законодавстві ЄС (секторальному та горизонтальному), вони стосуються її безпечності, стандартизації, упаковки та маркування. Структурні соціально-економічні перетворення, започатковані в Україні, потребують усвідомлення необхідності на найвищому рівні управління певної перебудови взаємостосунків з міжнародними фінансовими організаціями. Пріоритетом при укладанні міждержавних угод про залучення портфельних іноземних інвестицій мають стати проекти створення спільних наукоємних і креативних виробництв, розробки новітніх технологій і розвитку високотехнологічних галузей.

Нагальною проблемою конкурентоспроможності вітчизняної економічної системи на міжнародних ринках є скорочення стратегічних активів у металургійній галузі, вугільній промисловості і хімічному комплексі, причому перспективи їх відновлення залишаються невизначеними через фактичне припинення господарської діяльності промисловими підприємствами в зоні тимчасової окупації. Негативні наслідки цих процесів проявляються практично в усіх залежних чи дотичних галузях – машинобудуванні, будівельній галузі, газотранспортній системі тощо. Проблеми забезпечення ресурсами зумовлюють погіршення показників діяльності підприємств хімічної промисловості, що негативно позначається не експортному потенціалі цієї галузі і призводить до значного скорочення обсягів реалізації вітчизняної високотехнологічної продукції на зовнішніх ринках із відповідним збільшенням частки низько- та середньотехнологічної продукції. Не знайдено також ефективних шляхів географічної диверсифікації ринків високотехнологічної продукції для компенсації втрати традиційних у минулому ринків РФ. Однією з причин такої невтішної ситуації є невідповідність внутрішніх стандартів України до міжнародних рекомендацій, а також жорсткі квоти на імпорту продукції в країні ЄС. Розвиток вітчизняного економічного простору вимагає першочергового оновлення саме у цих напрямках, адже узгодження інфраструктури України із світовими стандартами може стати першим кроком на шляху до інтеграції у європейський технологічний простір. Відповідно до Угоди про асоціацію Україна зобов'язалась поступово забезпечити відповідність до технічних регламентів, систем стандартизації, метрології та ринкового нагляду ЄС. Перехід на визнані в світі технічні регламенти знизить нетарифні бар'єри, покращить доступ української промислової продукції на ринки та стимулюватиме експорт.

Орієнтація українського економічного простору на європейський вектор розвитку, намагання вийти та закріпитися на міжнародних ринках потребують розвитку співпраці вітчизняних підприємств з іноземними компаніями у напрямку створення спільних виробничих комплексів перспективних галузей. Зауважимо, що на сьогодні в Україні вже є приклади такого успішного співробітництва. Зокрема, слід відмітити посилення тенденції розміщення підприємств кабельно-провідникової продукції у різних містах України, підґрунтям для чого став доволі високий потенціал українських спеціалістів у сферах радіотехніки й електричної апаратури. Попри це, у 2020 р. експорт українських товаровиробників до країн ЄС становив 18,6 млрд. дол. США, що на 2,1 млрд. дол. США або на 10,3% менше у порівнянні до 2019 р. (табл. 2).

Пріоритетним напрямком державної політики інтегрування у міжнародне економічне співтовариство має стати розробка програми гармонізації з європейськими нормами вітчизняних систем сертифікації та стандартизації. Це дозволить підприємствам, особливо у високотехнологічних, техногенно-небезпечних орієнтованих галузях – ракетобудуванні, хімічній промисловості, нафтовидобувній, фармацевтичній галузі, медичних технологіях тощо забезпечувати відповідність імпортованого обладнання і технологій державним вимогам, а під час експортування вітчизняних товарів і технологій – відповідність європейським стандартам.

Таблиця 2

Структурна динаміка експорту українських товаровиробників до країн ЄС у 2020 р.

Вид продукції	2020 р., млн. грн. США	Приріст (скорочення) до 2019 р.	
		млн. грн. США	%
Продукція АПК та харчової промисловості	6515,5	-798,7	-10,9
Продукція металургійного комплексу	3102,9	-693,7	-18,3
Продукція машинобудування	3024,6	-62,8	-2,0
Мінеральні продукти	2069,5	-627,6	-23,3
Деревина та паперова маса	1129,2	+4,3	+0,4
Різні промислові товари	1111,9	+151,6	+15,8
Продукція легкої промисловості	898,6	-108,1	-10,7
Продукція хімічної промисловості	752,8	-10,9	-1,4

Джерело: побудовано автором за даними [10]

Дорожньою картою стратегічного розвитку інституційного регулювання експорту українських промислових підприємств та створення відповідних сприятливих умов є Експортна стратегія України [12]. Для виявлення ефективності інституційного регулювання щодо підтримки експортерів та визначення напрямків його поліпшення у сфері розвитку експортного потенціалу вітчизняної промисловості Міністерством економіки України проводиться щорічне опитування українських суб'єктів ЗЕД (рис. 1) щодо очікувань від державної підтримки, інструментарій якого розроблено за сприяння німецької компанії Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit GmbH [13].

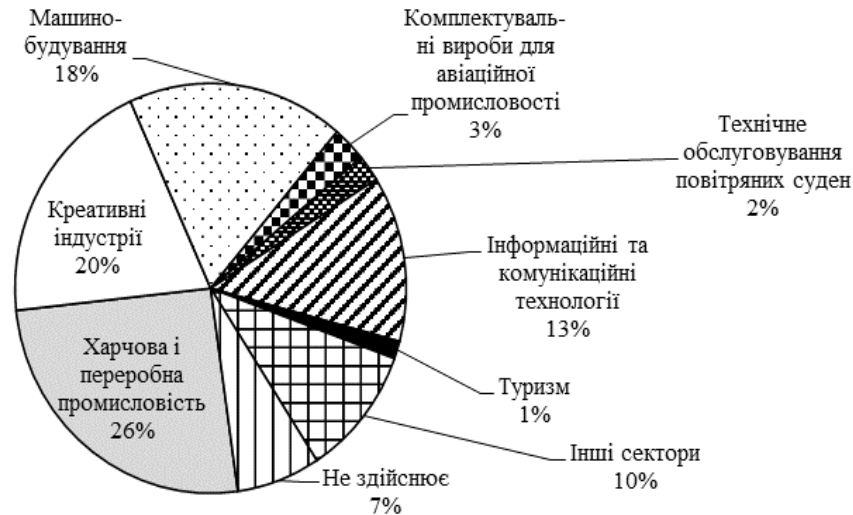

Рис. 1. Розподіл секторів економіки України за експортом товарів у 2020 р.

Джерело: побудовано автором за даними [10]

Важливою умовою зміцнення експортних позицій українських промислових підприємств є інституційний захист їх інтересів на зовнішніх ринках, зокрема через використання механізму врегулювання суперечок Світової організації торгівлі. Для забезпечення інституційної підтримки українських експортерів у 2018 р. було створено Державну установу Офіс з просування експорту України на базі консультативно-дорадчого органу при Мінекономрозвитку. Офіс комплексно охоплює декілька напрямків діяльності: стратегія й аналітика, юридична підтримка, доступ до фінансів, підприємницька освіта, підприємницька інфраструктура, цифрова трансформація, інвестиції, інновації, експорт. Серед напрямків роботи Офісу слід відзначити аналітику та стратегію, освіту та підтримку, цифрову трансформацію, інноваційний розвиток, доступ до фінансування, взаємодію бізнесу з державою (B2G), організацію комунікації та співпраці з партнерами, а також маркетинг та PR. Однак на сьогодні лише 64,1% промислових підприємств – суб'єктів ЗЕД поінформовані про роботу Офісу, тоді як 35,9% підприємств не мають відповідної інформації. 44,2% вітчизняних підприємств взагалі не користуються послугами державних установ з підтримки експорту, 35,6% звертаються лише за інформацією про участь у міжнародних виставках і ярмарках, 25% користуються можливостями експортного консалтингу або беруть участь у торгових місіях (рис. 2).

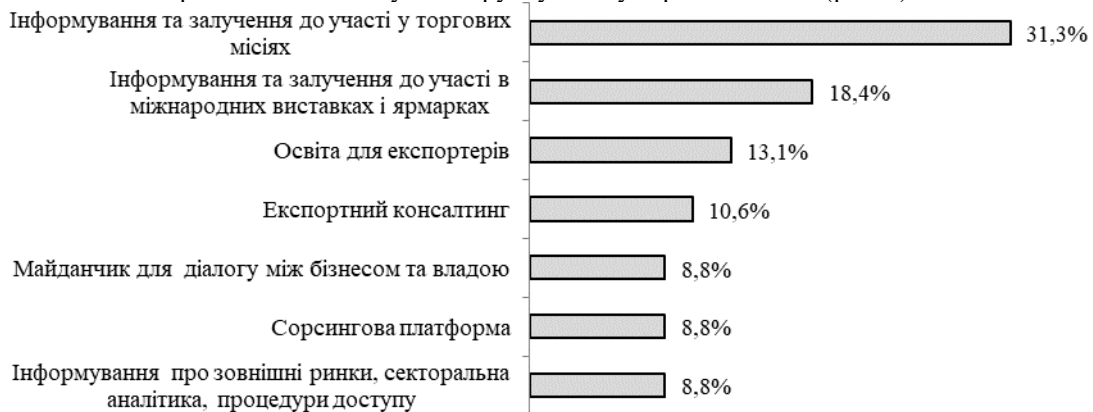

Рис. 2. Популярність інформаційних послуг Офісу з просування експорту України щодо експортних можливостей серед промислових підприємств – суб'єктів ЗЕД у 2020 р.

Джерело: побудовано автором за даними [10]

Важливо, щоб обрані на державному рівні стратегічні пріоритети не набували ознак політичної декларації, а органічно вписувались у схему розвитку ЗЕД вітчизняних промислових підприємств, охоплюючи питання екологізації промисловості, проблем енергозбереження, створення конструктивно

новітніх матеріалів і технологій, соціально-значущих розробок у галузі біотехнологій і медицини, що забезпечить Україні додаткові євроінтеграційні переваги.

Оцінюючи інформаційну підтримку ЗЕД промислових підприємств зауважимо, що понад половину суб'єктів зазначали про недостатність інформації про інституційну підтримку експорту, 35,9% – про її відсутність і лише 13,8% стверджували про достатність такої інформації. Водночас аналогічний аналіз щодо інформаційної підтримки у сфері міжнародних електронних закупівель 64,8% промислових підприємств вказали на відсутність доступу до інформації про можливості для участі, 27,6% – недостатність інформації та лише 7,6% зазначили повну її доступність. Щодо участі у міжнародних проектах з розвитку інновацій 41,4% українських промислових підприємств повідомляють про непоінформованість про такі можливості, 24,8% - про недостатність інформаційної підтримки, що не відкриває можливості власного доручення, 19,3% – користуються інформаційним супроводом, а 14,5% – знають як долучитись, однак не відповідають вимогам.

Зазначимо, що Угодою про асоціацію з ЄС передбачено здійснення Україною ряду адміністративних та інституційних реформ, необхідних для укладення Угоди з ЄС про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів. Відповідно до цієї Угоди буде забезпечено взаємне визнання сертифікатів відповідності у встановлених секторах промисловості, що дозволить розміщення українських промислових товарів на ринку ЄС без проведення додаткових випробувань та процедур підтвердження відповідності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Дослідження показало, що основною ціллю інституційного механізму регулювання ЗЕД промислових підприємств є створення умов зростання її ефективності, основними інструментами – тарифне та нетарифне регулювання, фінансова підтримка через системи кредитування та страхування експорту, створення дієвої системи інформаційного забезпечення. Аналіз ефективності інституційного регулювання засвідчив значний потенціал для його удосконалення. Водночас, попри загальне скорочення у 2020 р. зовнішньоторговельного обороту і погіршення балансу, виявлено зростання експортної активності українських товаровиробників щодо окремих країн. В рамках Угоди про асоціацію з ЄС відбувається поступове скасування імпорتنних мит, однак не вирішеними залишається питання нетарифного регулювання. Створення Офісу з просування експорту дозволило систематизувати процеси інституційного впливу щодо стратегії розвитку експортоорієнтованих галузей економіки, аналітичного та юридичного супроводу, покращило доступ вітчизняних промислових підприємств до фінансування та підприємницької інфраструктури. Водночас, для підвищення ефективності інституційного регулювання ЗЕД промислових підприємств доцільно активізувати законодавчу діяльність, зокрема щодо гармонізації з ЄС законодавства, стандартів і практики у таких сферах, як технічні бар'єри, митна сфера, захист прав інтелектуальної власності. Гармонізацію варто здійснювати з урахуванням потенціалу зростання експорту, залучення до міжнародних ланцюгів створення доданої вартості та завдань диверсифікації експорту відповідно до Експортної стратегії України. Надзвичайно важливо активізувати інституційні механізми захисту експортноорієнтованих іноземних інвестицій, забезпечити сприятливі макроекономічні умови для фінансування промислових підприємств. Важливим напрямком інституційного регулювання, що потребує подальшої розбудови, є надання інформаційної та консультативної підтримки вітчизняним підприємствам-експортерам щодо пошуку перспективних ринків для збуту продукції, партнерів на таких ринках, консультування з питань способів проникнення на зовнішні ринки.

Напрямом подальших досліджень може стати вплив цифрових трансформацій та діджиталізації вітчизняного економічного простору на можливості удосконалення інституційного регулювання ЗЕД українських підприємств.

Література

1. Акименко О. Ю. Формування механізму сучасного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як важливої передумови розвитку експортно орієнтованого виробництва. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. № 24 (1). С. 5-9.
2. Акименко О. Ю. Принципи реалізації організаційно-економічного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Економічний простір. 2020. № 158. С. 122-128.
3. Савіцький А. В. Сучасні аспекти експортноорієнтованого управління промисловими підприємствами на рівні макроекономічного регулювання. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2020. № 1 (21). С. 100-107.
4. Стахорська С. І. Теоретичний підхід до визначення сутності фінансового регулювання ЗЕД. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2018. № 1(28). С. 31-35.
5. Рибаківа Т. О. Методи фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності: теоретичний аспект. Інтелект XXI. 2018. № 3. С. 23-26.
6. Жигало О. Ю. Оцінювання митного регулювання експортно-імпоротної діяльності підприємств в умовах використання інноваційної ємності. Економіка та держава. 2020. № 5. С. 232-237.

7. Дьордйя В. П., Сержанов В. В. Порівняльний аналіз класифікації методів нетарифного регулювання ЗЕД в Україні та світі. Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи. Львів, 18-19.05.2017. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 34-36.

8. Гонак І. М. Протекціонізм у забезпеченні економічної стабілізації країн: переваги та недоліки. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. 2018. № 14. С. 51-59.

9. Trading economics. Ease of Doing Business in Ukraine-2021. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/ease-of-doing-business>.

10. Державна служба статистики України Зовнішньоекономічна діяльність. 2021. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

11. Емерсон М., Мовчан В., ред. Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Брюссель: CEPS – Київ: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2018. 267 с.

12. Кабінет Міністрів України Про схвалення Експортної стратегії України (“дорожньої карти” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки: Розпорядження № 1017-р від 27.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text>.

13. Міністерство економіки України. Моніторинг реалізації експортної стратегії України. 2021. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=82a0135e-d941-44e3-b86e-0cb5e9e5b232&title=MonitoringRealizatsiiEksportnoiStrategiiUkraini>.

References

1. Akymenko, O. Yu. (2019). Formuvannya mekhanizmu suchasnoho rehulivannya zovnishnoekonomichnoi diialnosti yak vazhlyvoi peredumovy rozvytku eksportno oriientovanoho vyrobnytstva [Formation of the mechanism of modern regulation of foreign economic activity as an important prerequisite for the development of export-oriented production]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seria: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 24 (1), 5-9.

2. Akymenko, O. Yu. (2020). Pryntsypy realizatsii orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu rehulivannya zovnishnoekonomichnoi diialnosti promyslovoho vyrobnytstva [Principles of realization of the organizational and economic mechanism of regulation of foreign economic activity of industrial production]. *Ekonomichnyi prostir*, 158, 122-128.

3. Savitskyi, A. V. (2020). Suchasni aspekty eksportooriientovanoho upravlinnia promyslovymy pidpriemstvamy na rivni makroekonomichnoho rehulivannya [Modern aspects of export-oriented management of industrial enterprises at the level of macroeconomic regulation]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, 1 (21), 100-107.

4. Stakhorska, S. I. (2018). Teoretychnyi pidkhid do vyznachennia sutnosti finansovoho rehulivannya ZED [Theoretical approach to determining the essence of financial regulation of foreign economic activity]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seria: Ekonomichni nauky*, 1(28), 31-35.

5. Rybakova, T. O. (2018). Metody finansovoho rehulivannya zovnishnoekonomichnoi diialnosti: teoretychnyi aspekt [Methods of financial regulation of foreign economic activity: theoretical aspect]. *Intelekt XXI*, 3, 23-26.

6. Zhyhalo, O. Yu. (2020). Otsiniuvannya mytnoho rehulivannya eksportno-importnoi diialnosti pidpriemstv v umovakh vykorystannia innovatsiinoi yemnosti [Estimation of customs regulation of export-import activity of enterprises in the conditions of use of innovative capacity]. *Ekonomika ta derzhava*, 5, 232-237.

7. Dordai, V. P., & Serzhanov, V. V. (2017). Porivnialnyi analiz klasyfikatsii metodiv netaryfnogo rehulivannya ZED v Ukraini ta sviti [Comparative analysis of the classification of methods of non-tariff regulation of foreign economic activity in Ukraine and the world]. *Materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Ekonomichnyi rozvytok derzhavy, rehioniv i pidpriemstv: problemy ta perspektyvy*. Lviv, 18-19.05.2017. Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 34-36.

8. Honak, I. M. (2018). Proteksionizm u zabezpechenni ekonomichnoi stabilizatsii krajin: perevahy ta nedoliki [Protectionism in ensuring economic stabilization of countries: advantages and disadvantages]. *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku. Seria: Ekonomika ta menedzhment*, 14, 51-59.

9. Trading economics (2021). Ease of Doing Business in Ukraine-2021. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/ease-of-doing-business>.

10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021). Zovnishnoekonomichna diialnist [Foreign economic activity]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

11. Emerson, M., & Movchan, V., red. (2018). Pohlyblennia vidnosyn mizh YeS ta Ukrainoiu [Deepening relations between the EU and Ukraine]. *Brüssel: CEPS – Kyiv: Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii*. 267 s.

12. Kabinet Ministriv Ukrainy (2017). Pro skhvalennia Eksportnoi stratehii Ukrainy (“dorozhnoi karty” stratehichnoho rozvytku torhivli) na 2017-2021 roky [On approval of the Export Strategy of Ukraine (“road map” of strategic trade development) for 2017-2021]: *Rozporiadzhennia № 1017-r vid 27.12.2017*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text>.

13. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy (2021). Monitorynh realizatsii eksportnoi stratehii Ukrainy [Monitoring the implementation of Ukraine's export strategy]. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=82a0135e-d941-44e3-b86e-0cb5e9e5b232&title=MonitoringRealizatsiiEksportnoiStrategiiUkraini>.

Надійшла / Paper received : 02.04.2021

Надрукована/Printed : 01.07.2021